

Kulturværdiudvalget - Status for 1987-1996

Indholdsfortegnelse

- [Indledning](#)
- [Prisfastsættelsen ved individuelle ansøgninger fra private ejere](#)
- [Kulturværdiudvalgets sekretariatsbetjening](#)
- [Lovrevision](#)
- [Midlertidig udførselstilladelse til udstilling af Eremitagepokalen](#)

Indledning

Med udgangen af 1996 har Lov nr. 332 af 4. juni 1986 om sikring af kulturværdier i Danmark været i kraft i 10 år og det i medfør af § 5 nedsatte Kulturværdiudvalg ligeledes eksisteret i 10 år. Udvalget består af de 4 rigschefer - for Det kongelige Bibliotek (som nationalbibliotek), Nationalmuseet, Rigsarkivet og Statens Museum for Kunst (som nationalgalleri) - samt den til enhver tid valgte formand for Statens Museumsnævn.

Medlemmerne sidder ex officio og kan ikke lade sig substituere permanent, f. eks. gennem sous- eller afdelingschefer fra deres institutioner. Det har gennem de 10 år haft 11 medlemmer, hvoraf dog kun 1 har siddet i hele perioden.

Udvalgets øvrige nuværende medlemmer har siddet siden henholdsvis 1992, 1994 (2 medlemmer) og 1996. Formanden har 1987-1994 været direktøren for Statens Museum for Kunst, 1995-95 rigsantikvaren, 1995- direktøren for Det kongelige bibliotek. Udvalget holdt sit 50. møde d. 2.december 1996.

Udvalget har derfor i jubilæumsåret gjort status vedrørende sin fortolkning og forvaltning af loven, herunder drøftet de anvendte kriterier for nedlæggelse af udførselsforbud.

Udvalget har gennemgået ca. 728.000 numre i 621 i auktions-, antikvariatets- og andre salgskataloger, behandlet 1.112 individuelle ansøgninger eller sager, primært ansøgninger om udførselstilladelse, taget over 150 forbehold og nedlagt 66 udførselsforbud og efterfølgende overtaget 59 af de pågældende genstande i henhold til lovens § 11. Antallet af § 2, stk.4-sager har beløbet sig til 24, men der har ikke været nogen de sidste fire år (se [tabel 1](#)).

De 59 erhvervelser fordeler sig på 12 malerier, 8 arkæologiske genstande, 23 antikviteter, 14 manuskripter og -samlinger samt 2 bøger/bogbind, d.v.s. at 20 % af erhvervelserne er faldet inden for billedkunstens, 13 % inden for arkæologiens, 40 % inden for kunstindustriens og 27 % inden for biblioteksområdet, eller sagt på en anden måde: 20 % inden for direktøren for Statens Museum for Kunsts, 53 % inden for rigsantikvarens og museumsnævnets og 27 % inden for overbibliotekaren (direktøren) for Det kongelige Biblioteks ressort (se [tabel 2](#)). Der er endnu ikke nedlagt udførselsforbud inden for rigsarkivarens område. Den i slutningen af 1996 afgjorte sag vedrørende et stort musikforlagsarkiv, se nedfor, forrykker dog på afgørende måde afgørende proportioner i dette billede, hvis erhvervelsen optælles som genstande.

Udvalget har gennem årene haft en årlig bevilling på knap 2.5 mill.kr. stigende til 3.0 mill. i løbende priser, eller i alt 24.914.600 kr. over 10 år, hvilket dog kun giver et gennemsnit på ca. 2.5 mill. årligt, idet der p.g.a. Udvalgets løbende opsparing til en række store sager ikke blev afsat nogen finanslovsbevilling i 1996, jvf. ndf. Den reelle dispositionssum har dog været knap 5 mill. kr. mindre, jvf. årsberetningen for 1990 s.14, altså ca. 20 mill. De samlede udgifter andrager 16.692.100 kr., men der er disponeret over restbeløbet på ca. 3.4 mill. kr., der overføres til regnskabsåret 1997, til en ekstraordinær sag, fra 1996, der har løbet over flere år. Udvalget har opnået knap 2.7 mill. kr. i fondsstøtte eller lidt mere end 10 % af den nominelle finanslovsbevilling på ca. 5 mill. kr. til udestående sager, svarende til det beløb, der som nævnt blev inddraget i 1990.

Det forhold, at Udvalget i perioder har haft en betydelig opsparing, har således ikke i alle tilfælde skulle tolkes, som om Udvalget har haft for store bevillinger til sin rådighed, men dækker over, at udvalget "har sparet op" til en række store sager, Udvalget har vidst, ville dukke op, uden at dette forhold ifølge sin natur og efter Udvalgets praksis har kunnet oplyses i årsberetningerne.

Udvalget har gennem sine afgørelser anlagt en meget restriktiv fortolkning af, hvad der må opfattes som "umistelige, nationale kulturværdier", der skal bevares i og for Danmark. Ikke desto mindre kan det næppe undgås, der over tid vil være forskelle i disse kriterier. Som det fremgår af Udvalgets årsberetninger, varierer kriterierne fra ophavsmandens nationalitet, genstandenes tilblivelsessted, opdragsgiverens nationalitet, motivets nationalitet, provenienshistorien, betydningen for dansk historie, kultur og/eller forskning, unikiteten m.v.

Udvalget træffer naturligvis altid de endelige beslutninger selv og bærer derfor også ansvaret for afgørelserne, men det støtter sig ofte til udtalelser og responsa fra eksperter fra udvalgsmedlemmernes institutioner og de institutioner, der indgår i Udvalgets ekspertnetværk samt anden relevant ekspertise, når dette er nødvendigt.

Udvalget har gennem årene lagt speciel vægt på, at det ikke bringer sig i en situation, hvor det kan opfattes som ekstraordinær indkøbscentral eller bevillingsinstans for udvalgsmedlemmernes egne eller andre offentlige institutioner, uanset at den overvejende del af erhvervelser i følge sagens natur overdrages disse institutioner som de nationale institutioner, de er, jvf. lovens § 12.

Udvalget finder, at loven altovervejende har fungeret efter sin hensigt, og at der er skabt et fornuftigt samarbejde med de brancher, der formidler køb og salg af kulturgenstande. Loven må nødvendigvis fungere på grundlag af et tillidsforhold imellem de involverede parter, men det er udvalgets vurdering, at loven - med ganske få undtagelser - er blevet og fortsat respekteres af ejere af kulturgenstande og formidlere af handel med sådanne.

Udvalget har dog i flere omgange iagttaget en misforståelse omkring lovens hensigt og funktion, nemlig at det også er dens formål at forhindre bortsalg af eller ligefrem i visse situationer at skulle "redde" kulturgenstande og samlinger heraf i privateje fra at blive opløst og spredt, f.eks. ved dødsfald, konkurser el. lign. Dette er ikke og har aldrig været hensigten med lov om sikring af kulturværdier i Danmark, hvor sympatisk formålet end kunne være ud fra andre synsvinkler.

[Til toppen](#)

Prisfastsættelsen ved individuelle ansøgninger fra private ejere

Kulturværdiudvalget har gennem de 10 år modtaget 1.112 individuelle ansøgninger om udførselstilladelser, overvejende fra private ejere af kulturværdier, og har i denne kategori nedlagt 32 udførselsforbud, de fleste med efterfølgende overtagelse på grundlag af et overtagelsestilbud i henhold til lovens § 11. Det skal i den forbindelse understreges, at i medfør af lovens § 5 er det alene Udvalget, der meddeler udførselstilladelser, og der er således ingen ankemulighed, hvilket er præciseret i lovbekendtgørelsens §3 stk. 1 gennem formuleringen, at "kulturværdiudvalgets træffer den endelige administrative afgørelse om udførselstilladelser".

Hvis en ansøgning om udførselstilladelse afslås, skal Kulturværdiudvalget henhold til lovens §11 stk. 1 fremsætte "et tilbud om erhvervelse af genstanden til en pris, der kan opnås ved salg i det frie marked". Om prisfastsættelsen siges i stk. 2, at "genstandens værdi fastsættes efter råd fra særligt sagkyndige". I lovbekendtgørelsens §5 stk. 5 uddybes disse bestemmelser derhen, at "hvis værdifastsættelsen i forbindelse med fremsættelse af tilbud om erhvervelse af en kulturgenstand ... giver anledning til tvivl, rådfører udvalget sig med særligt sagkyndige, der er udpeget af brancheorganisationer, som f.eks. Foreningen af Auktionsledere i Danmark, Dansk Antikvitetshandler Union, Kunst- og Antikvitetshandlerforening og Den danske Antikvarboghandlerforening".

Problemstillingen har dels været, at genstandens ejer på forskellige måde har anfægtet selve prisdannelsen for Kulturværdiudvalgets overtagelsestilbud, dels at der også har været diskussion om mulige forskelle i prisniveauet, f.eks. i form af forskelle imellem niveauet i Danmark og i udlandet, jvf. lovens bestemmelse om, at tilbuddet skal være et, der kan opnås ved salg i det frie marked. Der ses her bort fra egentlige habilitetsproblemer i forbindelse med valg af rådgivere eller taksatorer, som naturligvis behandles i henhold til retsprincipperne herom.

Det kan naturligvis ikke a priori udelukkes, at også danske kulturgenstande ville kunne opnå en højere pris ved salg i udlandet end i Danmark, men det modsatte kan sikkert også forekomme. Markedsprisen er ikke en entydig størrelse, men kan afhænge af stedet, hvor genstanden vurderes eller handles, ligesom vurderingen kan være afhængig af, om den er udtryk for sælgers eller købers synspunkt. Et spørgsmål for sig har været, om dette burde give anledning til, om der skulle kunne gives tilladelse til, at genstanden blev udført af Danmark for at kunne udbydes på auktion eller gøres til genstand for vurdering hos rette vedkommende i udlandet. Udvalget har af principielle grunde altid afslået sådanne anmodninger, idet der så ikke ville være sikkerhed for, at de pågældende genstande kom tilbage til landet efter auktion eller vurdering. Men også forskelle i vurderingen af selve vurderingsekspertisen er forekommet og har givet anledning til uenighed. I nogle tilfælde er Kulturværdiudvalget endvidere af ejeren blevet præsenteret for vurderinger, som denne selv har indhentet, og som ikke har nogen juridisk retsvirkning eller andre, f.eks. faglige eller omdømmemæssige konsekvenser for den pågældende, der har fremsat vurderingen.

Kulturværdiudvalgets fortolkning af loven har som udgangspunkt altid haft, at der i forhold til lovens kriterier tilstræbes et realistisk værdiskøn. I tilfælde af usikkerhed har praksis derfor gennem alle årene været at indhente et eller to af hinanden uafhængige tilbud fra anerkendte auktionshuse eller anerkendte forretninger i branchen. I tilfælde af tvivl kan udvalget lade

brancheforeningen foretage udpegningen, for at taksatorernes uafhængighed skal være fuldstændig uanfægtet. Har genstanden en klar interesse for udenlandske købere, eller har den fornødne ekspertise ikke kunnet findes i Danmark, har udvalget som regel bygget på anerkendte udenlandske auktionshuse, der er i besiddelse af et vurderingsapparat for sådanne tilfælde. Hvor to vurderinger måtte divergere, sætter udvalget som regel en pris midt imellem.

Alle vurderinger bygger på de oplysninger, ejerne selv tilvejebringer. Dertil kommer oftest også en besigtigelse, jf. lovens og bekendtgørelsens §6. Vurderingerne repræsenterer et professionelt skøn ud fra bedste evne. Det er naturligvis nødvendigt, at udvalget lægger sådanne kvalificerede uafhængige skøn til grund for sin tilbudspris, fordi det i situationen netop ikke er muligt at finde en pris ved salg på auktion eller afhændelse til f.eks. en antivitethandler.

Denne procedure sikrer som regel, at udvalgets pristilbud accepteres, men det hænder, at der opstår uenighed mellem ejer og kulturværldiudvalg om prisen. Det sker nemlig undertiden, at selv ubestridte eksperter afgiver vurderinger, som udviser betydelig variation. Sådanne problemer kompliceres, hvis ejeren på egen hånd indhenter endnu en eller flere vurderinger, og da ganske særlig når det sker uden nogen som helst forpligtelse for den pågældende taksator. Kulturværldiudvalget har i et enkelt tilfælde af denne art set sig nødsaget til selv at indhente endnu en - udenlandsk - vurdering.

En særlig variant af denne uenighed opstod ved, at en ejer af et maleri, der havde fået oplyst hvilke taksatorer, Udvalget havde henvendt sig til, intervenerede uden om Udvalget direkte over for den ene taksator og derigennem påvirkede denne til at ændre sin vurdering i opadgående retning. Heroverfor må Udvalget understrege, at - bortset fra det usædvanlige i denne adfærd - påhviler det i henhold til lovens og bekendtgørelsens § 6 ejeren selv i ansøgningen at tilvejebringe de nødvendige eller mulige og tilstrækkelige oplysninger for Udvalgets og eventuelle vurderingsmænds behandling af sagen og vurdering af værdien. Den pågældende sag kompliceredes yderligere af, at ejeren efter at have fået kendskab til de vurderinger, Udvalget havde indhentet hos to internationalt anerkendte, engelske auktionsfirmaer, og det i henhold hertil fremsatte overtagelsestilbud, fremkom med en partsvurdering fra USA, der afveg meget betydeligt fra de øvrige. Undtagelsesvist besluttede Udvalget derefter at indhente endnu en vurdering - den 4. i sagen - hos endnu en udenlandsk sagkyndig, der imidlertid igen afveg fra de tre øvrige, men nu i den stik modsatte retning. Kulturværldiudvalget fastholdt derefter sit oprindelige overtagelsestilbud, baseret på de internationalt anerkendte auktionsfirmaers ekspertise.

Det skal afslutningsvis understreges, at der er tale om en statslig tilbudspligt, ikke en statslig forkøbsret. Ejeren kan altså altid afslå at acceptere Udvalgets tilbud, men hvis dette sker, åbnes der imidlertid ikke op for en udførselsadgang. Genstanden skal i så fald blive i Danmark, men må dog frit handles inden for landets grænser.

[Til toppen](#)

Kulturværldiudvalgets sekretariatsbetjening

Udvalget har som nævnt ovenfor i 1996 gjort status over sit arbejde igennem 10 år og i den forbindelse også indgående drøftet sin sekretariatsfunktion og -betjening, der igennem alle årene har været placeret på Statens Museum for Kunst. Bevillingen hertil blev fastlagt af

Kulturministeriet i skrivelse af 22.3. 1988 og er ikke siden blevet reguleret. På denne baggrund har Udvalget anmodet om at få bevillingen opjusteret, således at den dækker det faktiske ressourceforbrug i forbindelse med den stigende arbejdsbyrde for Udvalget.

Kulturværdiudvalget har konstateret, at sekretariatsbelastningen igennem en årrække har været voksende og medført en stærkt øget arbejdsbyrde i form af både et stigende antal og ikke mindst mere arbejdskrævende sager. Samtidig har den løbende administration af forhåndsgennemgang af kataloger, information m.v. først fundet sin form og naturlige leje, efter at bevillingen til administration m.v. i sin tid var blevet fastlagt, og denne har vist sig klart utilstrækkelig, både hvad angår personaleforbrug og kontorholdsudgifter. Hertil kommer endvidere, at sekretariatets funktioner i medfør af Den europæiske Unions kommissions forordning nr. 752/93 af 30. marts 1993, gældende fra d. 1. april s.å., er blevet væsentlig udvidet. Belastningen har været så stor i 1996, at Udvalgets sekretariatsforretninger kun har kunnet varetages gennem et betydeligt merarbejde for Udvalgets sekretær, der samtidig fungerer som sekretær for direktøren for Statens Museum for Kunst.

Kulturværdiudvalget har på denne baggrund anmodet Kulturministeriet om, at driftsbevillingen for Statens Museum for Kunst forøges til 1/2 årsværk til varetagelse af Udvalgets sekretariatsfunktioner samt en tilsvarende forøgelse af kontorholdsudgifterne.

Udvalget er af den opfattelse, at administrationen af den danske og europæiske kulturværdilovgivning hidtil er sket både overordentlig billigt og rationelt for den danske stat, men finder det også helt afgørende, at Udvalget fremover har en effektiv og velfungerende sekretariatsbetjening med en kapacitet, der svarer til arbejdsbyrden, ikke mindst når Udvalgsmedlemmernes arbejde varetages ex officio uden noget særskilt vederlag. Endelig finder Udvalget det ikke længere acceptabelt, at den institution, der er vært for Udvalget, selv skal bære en stor del af de faktiske sekretariatsomkostninger, således som det har været tilfældet igennem snart mange år.

[Til toppen](#)

Lovrevision

Udvalget har gentagne gange drøftet behovet for en revision af kulturværdiloven, der nu har været i kraft i 10 år, og er med henblik herpå begyndt at sammenfatte sine erfaringer.

[Til toppen](#)

Midlertidig udførselstilladelse til udstilling af Eremitagepokalen

Fra Kunstindustrimuseet i Oslo modtog Udvalget i slutningen af 1995 en ansøgning om udførselstilladelse med henblik på en udstilling på museet i foråret 1996 af Eremitagepokalen (se Årberetningen for 1993), som befinder sig i norsk privateje i Danmark. Museet havde sikret sig ejerens samtykke til dette lån og påtog sig garanti og ansvar for, at pokalen efter endt brug returneredes til Danmark. Den praktiske administration af udlånet blev overdraget Rosenborgsamlingen.